

Ліквідація Державної служби інтелектуальної власності: навіщо?

Ігор КОНОПКА, юрист ЮК FCLEX

FCLEX
Attorneys at Law

Реформи... За останні три роки це слово перетворилося на мантру, що, вочевидь, безперервно звучить у головах вітчизняних чиновників, не дає їм спокійно спати та спонукає на все нові й нові кроки на шляху вдосконалення, як їм здається, системи державного управління. Реформи – радикальні, беспрецедентні, невідворотні... Так говорять вони.

Цьогоріч реформа спіткала систему правової охорони інтелектуальної власності. Перш за все, чомусь вирішили ліквідувати Державну службу інтелектуальної власності України.

Особливості галузі

За часи незалежності система правової охорони інтелектуальної власності, на відміну від більшості галузей в Україні, формувалася за європейським зразком. Річ у тім, що інтелектуальна власність – це надзвичайно комплексне та специфічне явище, що поєднує у собі правові, економічні, соціальні, культурні та навіть філософські компоненти. У вузькому розумінні, інтелектуальна власність (далі – ІВ), як результат творчої діяльності людини, є рушієм науково-технічного прогресу, без якого розвиток людства був би неможливим. Становлення системи правової охорони ІВ розпочалося ще наприкінці XIX століття. При цьому одним з її ключових елементів вже давно стали так звані національні патентні відомства – державні органи, на які покладено функції з реалізації політики у сфері правової охорони ІВ.

З огляду на транснаціональний характер правовідносин у цій сфері, існує велика кількість міжнародних нормативно-правових актів, стандартів та вимог, належне виконання яких потребує, в тому числі, тісної співпраці між патентними відомствами різних держав. Крім то-

го, сьогодні з метою забезпечення правової охорони ІВ діють десятки міжнародних організацій, ключове місце серед яких посідає Всесвітня організація інтелектуальної власності, заснована ще у 1967 р. Всі описані вище особливості призводять до того, що розвиток законодавства окремої держави в галузі інтелектуальної власності так само, як і формування та діяльність органів, які реалізують політику в цій сфері, відбувається під значним впливом міжнародних партнерів та з урахуванням міжнародних стандартів.

Поточний стан

Державна служба інтелектуальної власності України (далі – ДСІВ) як національне патентне відомство протягом останніх 23-х років роботи активно співпрацювало з вищезазначеними міжнародними партнерами та досягло непоганих успіхів. Серед останніх – у лютому 2016 р. набула чинності угода між ДСІВ і Міжнародним бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання Державним підприємством «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент) функцій Міжнародного пошукового органу та Органу міжнародної попередньої експертизи. Такий статус, як відзначають спеціалісти цієї галузі, надано лише 20 кращим патентним відомствам світу. Кабінет Міністрів України у повідомленні про цю угоду

вказав, що «її підписання є надзвичайно важливою подією як для всієї державної системи правової охорони інтелектуальної власності, так і для нашої країни в цілому, адже, безумовно, сприятиме підвищенню міжнародного іміджу України». І тут Кабмін мав рацію.

Вбачається, що система правової охорони ІВ в Україні не потребує таких радикальних реформ як ліквідація центрального органу виконавчої влади, на який покладено реалізацію державної політики у цій сфері інтелектуальної власності. Діяльність ДСІВ та механізми її співпраці з іншими державними органами необхідно скоріше вдосконалювати, ніж переформатувати. Сама служба це визнає та працює над вирішенням зазначеної проблеми шляхом підготовки численних проектів нормативних актів для профільного міністерства.

При цьому досі залишається без належної уваги підготовлений ДСІВ у червні минулого року проект постанови Кабінету Міністрів України «Про Координаційну раду з питань захисту прав інтелектуальної власності», якою передбачено запровадження реального механізму координації всіх державних інституцій, до компетенції яких належать питання захисту прав інтелектуальної власності, в тому числі МВС, СБУ, Міністерство юстиції України, Державна митна служба, Держкомтелерадіо та низка інших. Крім того, відповідно до річного звіту про ДСІВ за 2015 р., службою розроблено та подано до Мінекономрозвитку низку законопроектів щодо адаптації відповідних Директив та Регламентів ЄС і положень Глави 9 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Основні з них присвячені вирішенню критично важливих питань посилення захисту прав інтелектуальної власності (зокрема, в Інтернеті), питань колективного управління майновими правами суб'єктів авторського і суміжних прав, захисту прав на об'єкти промислової власності та інші. Попри це, станом на сьогодні лише окремі законопроекти внесені на розгляд до Верховної Ради України, однак жоден поки не прийнятий.

Як стверджують спеціалісти цієї галузі, більшість чиновників Мінекономрозвитку, відповідальних за роботу зі службою, проявляють інертність та відсутність бажання до співпраці, в тому числі щодо підтримки уже готових проектів нормативно-правових актів. У той же час публічна позиція міністерства зводиться до активної підтримки всіх необхідних заходів щодо створення

ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності. Можливо, це можна було б пояснити прийдешньою реформою, однак попри її переважно інституційний характер, вона передбачає «вдосконалення національного законодавства та його гармонізацію до законодавства ЄС», а тому прийняття вищезгаданих законопроектів – вимога часу і вона не повинна ставитися у залежність від організаційної структури відомства.

Трохи історії

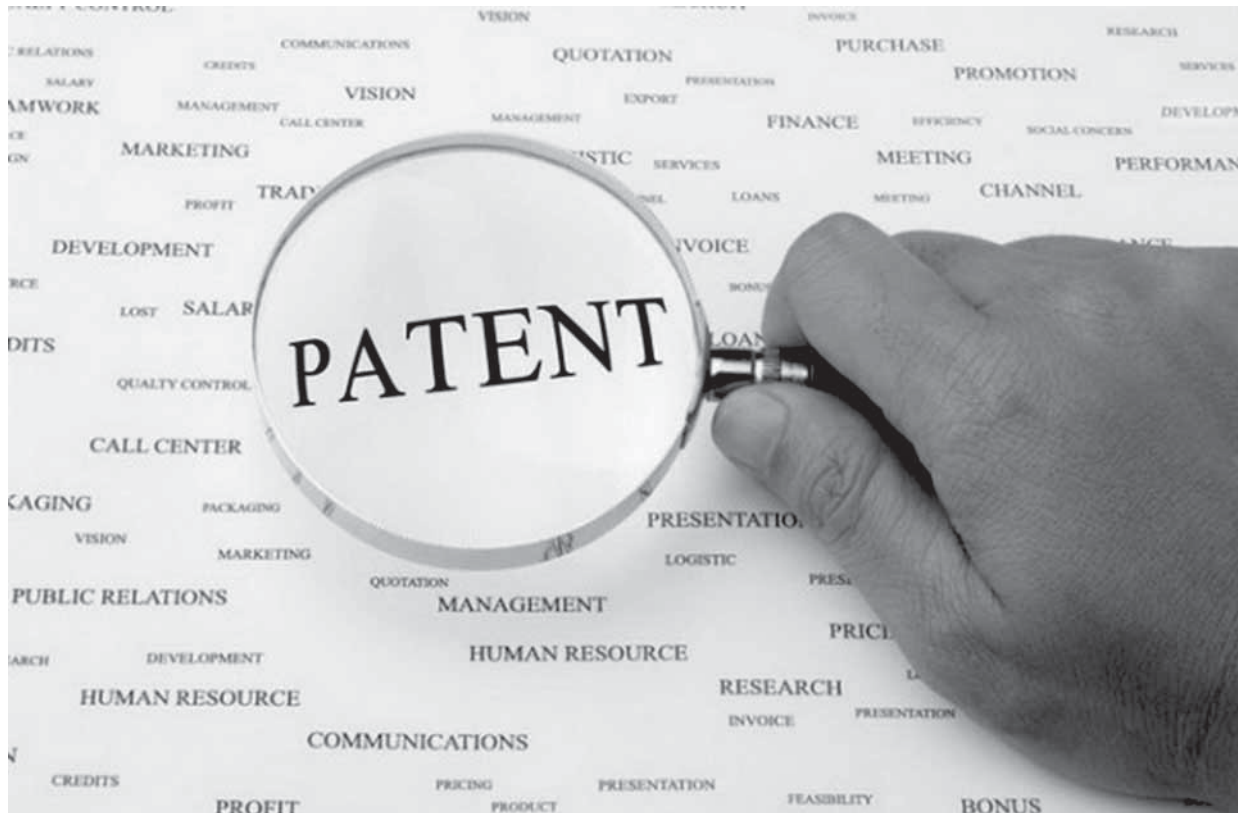
За час існування національного патентного відомства, його вже намагалися радикально реформувати. Нагадаємо, що створені у 1992 р. Державне патентне відомство та Державне агентство України з авторських і суміжних прав, які охоплювали своєю діяльністю два ключові інститути інтелектуальної власності (авторське право і суміжні права та право промислової власності), проіснували до 1999 р., коли на їх базі було створено Державний комітет України з питань науки та інтелектуальної власності. Однак спроба централізації повноважень виявилася невдалою і призвела до гальмування окремих процесів реєстрації прав інтелектуальної власності, послаблення контролю за правомірністю використання прав інтелектуальної власності та навіть до погіршення міжнародного іміджу України.

З метою врегулювання ситуації наприкінці 1999 р. при Міністерстві освіти і науки було створено Департамент інтелектуальної власності як орган державного управління зі статусом юридичної особи. У такому вигляді відомство проіснувало найдовше – майже 10 років. Після цього, у грудні 2010 р., на його базі створено Державну службу інтелектуальної власності, яку спершу фактично продовжував координувати міністр освіти, а з 2013 р. це повноваження перейшло до міністра економічного розвитку і торгівлі. При цьому в різні часи питаннями інтелектуальної власності в міністерстві займалися різні департаменти. Останнім був департамент розвитку інновацій та інтелектуальної власності.

Суть реформи

1.06.2016 р. Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Метою цієї концепції задекларовано створення оптимальної, якісної та ефективної державної системи правової охорони інтелектуальної власності. Серед основних напрямків:

- запровадження дворівневої структури, за якої Мінекономрозвитку забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності, а національний орган інтелектуальної власності виконує окремі публічні функції (владні повноваження) з реалізації державної політики у зазначеній сфері;

- реорганізація системи колективного управління майновими авторськими та суміжними правами;
- вдосконалення національного законодавства та його гармонізація до законодавства ЄС.

Перш за все, варто зазначити, що п. 2 і 3 відображають чи не основні напрямки поточної діяльності ДСІВ, адже саме цим питанням присвячені вищезгадані численні законопроекти, розроблені та передані міністерству службою протягом останніх років. Таким чином, за гучною концепцією глибокого та всеосяжного реформування системи правової охорони ІВ приховано реформу, яка є набагато вужчою за своїм обсягом, а саме – інституційною.

Так, повертаючись до першого з основних напрямів реформи, дворівнева структура передбачає, насамперед, ліквідацію ДСІВ та створення на базі ДП «Український інститут інтелектуальної власності» нового національного органу інтелектуальної власності. Найцікавіше те, що до повноважень цього органу пропонується віднести ті повноваження, які сьогодні здійснює ДСІВ, а також ті, які здійснює ДП «Український інститут інтелектуальної власності». Стосовно останнього зазначається, зокрема, про здійснення новим органом функцій Міжнародного поштового органу та Органу міжнародної попередньої експертизи, про які йшлося вище.

При цьому рішення про таке повноваження може бути прийнято виключно в рамках переговорного процесу з Міжнародним бюро ВОІВ, адже воно засноване на міжнародній угоді, укладенню якої передумали роки активних переговорів. Крім того, чимало функцій, визначених концепцією для нового органу (наприклад, визнання недійсними прав

інтелектуальної власності у досудовому порядку) є абсолютно новими для українського законодавства та, відповідно, не містять під собою жодного нормативного підґрунтя. Інші ж дублюють поточні функції служби, державних підприємств та центрів. Разом з тим, концепція не дозволяє однозначно говорити про правовий статус та остаточний перелік повноважень нового органу.

Чи не найбільше вражають визначені міністерством та Кабміном строки реалізації концепції реформування: 2016 – І квартал 2017 року. Враховуючи, що вона передбачає вдосконалення національного законодавства, а також беручи до уваги те, як проблематично в Україні проходять процедури ліквідації та створення державних органів і боротьба за посади в них, такі строки, м'яко кажучи, дуже оптимістичні.

23.08.2016 р. постановою №585 Кабмін здійснив перший крок на шляху реалізації концепції – постановив ліквідувати ДСІВ і віднести цілісні майнові комплекси державних підприємств та організацій, що належать до її сфери управління, до Міністерства економічного розвитку і торгівлі. Також Кабмін затвердив план заходів, відповідно до якого розроблення та подання законопроекту щодо створення національного органу інтелектуальної власності заплановано на жовтень 2016 р. Окрім цього, в плані йдеться і про визначення державної організації, на яку покладаються функції національного органу інтелектуальної власності, що також не сприяє однозначному трактуванню можливого правового статусу та місця в системі правової охорони ІВ майбутнього патентного відомства. Насамкінець слід відзначити, що багато позицій плану містять прив'язку за строками

до прийняття того чи іншого закону, що в українських реаліях виступає фактором затягування процесу реалізації реформи.

У будь-якому випадку, ДСІВ продовжуватиме здійснювати повноваження та функції з реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності до набрання чинності актом Кабінету Міністрів України щодо можливості забезпечення здійснення зазначених повноважень та функцій Міністерством економічного розвитку і торгівлі.

Висновок

Система правової охорони інтелектуальної власності є одним із ключових елементів забезпечення економічного розвитку держави. При цьому її ефективність значно залежить від активної міжнародної співпраці та стабільності підходів національного патентного відомства щодо основних питань охорони й захисту інтелектуальної власності. Запропонована ж Мінекономрозвитку концепція, на жаль, передбачає класичну для України реформу: ліквідувати чинний державний орган та створити на його місці новий. Як показує практика, подібні реформи затягуються в часі, а очікувані від них позитивні результати або не досягаються взагалі, або лише частково. Проблема в тому, що у випадку з ІВ подібні експерименти дуже небезпечні та несуть ризик настання негативних наслідків для економіки, зокрема зниження інвестиційної привабливості країни. Чи буде ефективною реформа, проведення якої доручено чиновниками, які ще вчора фактично відмовлялися від належного рівня співпраці з ДСІВ та гальмували розвиток законодавства у відповідній галузі? Видіється, що ні. Однак я волів би помилятися.